

ПЕРФЕКЦІОНІЗМ ЯК НАСЛІДОК ЗАВИЩЕНИХ СОЦІАЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ В ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

К. В. Кленіна

Херсонський державний університет, k_klenina@ukr.net

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор І. С. Попович

Постановка проблеми. Висока швидкість соціальних змін, нестабільність життєвих норм, зразків і стандартів розмивають внутрішньоособистісні норми. У сучасній культурі хибних, викривлених уявлень та еталонів найбільш цінними стають видимі та поверхові атрибути сили, благополуччя, успіху. Тому для доведення цінності своєї особистості і підтримки почуття самоповаги найбільш очевидним стає шлях досягнення висот в кар'єрі та зовнішності – тобто в тих галузях, які знаходяться на безпосередньому «спогляданні» у соціального оточення. Особливої уваги в цьому питанні заслуговують особи юнацького віку, котрі є квінтесенцією соціального прогресу, джерелом інновацій, носієм перспектив нації і стратегічним ресурсом майбутнього. У той же час вони дуже чутливі до зовнішніх очікувань, вразливі до змін [3].

Виклад основного матеріалу. Нині феномен перфекціонізму став предметом інтенсивних емпіричних досліджень як в зарубіжній, так і українській психології. Перфекціонізм з наукової точки зору відображає прагнення особистісної досконалості; пред'явлення до себе, до оточуючих і в цілому до життя надзвичайно високих вимог та нереалістичних стандартів [2]. Отже, перфекціонізм містить в собі не тільки особистісний стиль, але й соціально-орієнтований, що відображає значущість соціокультурного аспекту перфекціонізму.

Витоки перфекціонізму безпосередньо пов'язані з дитячим досвідом [1]. Батьки дитини-перфекціоніста надмірно критичні, вимогливі, рідко хвалять. Як наслідок, дитина таких батьків прагне стати довершеною, щоб уникнути несхвалення інших і прийняти себе через надзвичайні прагнення та грандіозні досягнення. Любов батьків частіше буває умовною і залежною від результатів діяльності та досягнень дитини, тому вона поступово приходиться до висновку, що

тільки хороше виконання будь-якої діяльності робить її цінною. У дитини немає права на помилку, адже завжди доводиться відповідати очікуванням батьків. Така особа живе за принципом: «тільки мої старання призведуть до того, що батьки будуть мене любити». Батьки одразу задають дитині високі поведінкові стандарти і вимагають підкорення. Якщо з їх сторони при цьому простежується любов, то діти отримують емоційну перевагу і будуть здатні в майбутньому планомірно і легко досягати своїх цілей. Вони відрізнятимуться від ровесників високою навчальною успішністю, відповідальністю та організованістю. Такі діти прагнуть краще за всіх виконати завдання, при підготовці використати додатковий матеріал. Їм важливо бути кращими і робити все не просто добре, а відмінно.

В родинях, де не було прояву любові та висувалися жорсткі вимоги, у дітей виникають проблеми з адаптацією, з'являються поведінкові порушення, в основі яких лежить нарцисичний перфекціонізм.

Не краще доводиться дітям, котрі настільки покинуті дорослими і позбавлені уваги, що, виростаючи, ставлять собі за мету самовиховання і розвиток власними силами. Їх абстрактні та нереальні стандарти зазвичай надто жорсткі. Визначальним для таких людей стає прагнення виховати в собі ті риси, які протилежні рисам батьків.

Перфекціонізм є особистісною рисою, яка передбачає наявність надмірно високих стандартів і неможливість отримувати задоволення від результатів діяльності. Стать, вік та освіта людини не впливають на прояв перфекціоністських рис. Тому ми можемо застосувати результати дослідження до різних вікових періодів.

Історія вивчення перфекціонізму містить багато спроб установити його рамки і межі, проте всі вони були провальними. Він і досі залишається складним особистісним конструктом без чітко визначеної структури. Перфекціонізм має дисфункційну природу. Постійне і надмірне прагнення довершеності призводить до хронічного дискомфорту та низької продуктивності.

Сучасний соціум заохочує та культивує відповідність високим стандартам. Тобто соціальні очікування [5], які знаходяться за надмірно високою межею, можуть викликати перфекціонізм.

У перфекціоністів є цілий ряд когнітивних викривлень. Перфекціоніст завжди сприймає інших людей як тих, хто делегує високі очікування, постійно порівнює себе з оточуючими, його життя проходить в режимі співставлення [4]. Він планує свою діяльність виключно за принципом «все або нічого» і колекціонує свої невдачі та помилки, при цьому спостерігається незадоволеність своїми досягненнями.

Надзвичайно великий внесок у розробку уявлень про структуру перфекціонізму зробили канадські дослідники П. Хьюїтт і Г. Флет. Вони піддали критиці всі попередні дослідження через неврахування соціальних аспектів перфекціонізму і запропонували власну модель:

1. перфекціонізм орієнтований на себе – містить високі стандарти, постійне самооцінювання та цензурування власної поведінки;
2. перфекціонізм орієнтований на інших – передбачає нереалістичні стандарти для значимих людей, очікування людської довершеності та постійне оцінювання інших;
3. соціально обумовлений перфекціонізм – відображає суб'єктивну переконаність в тому, що люди нереалістичні у своїх очікуваннях, схильні жорстко оцінювати і впливати на індивіда з метою змусити бути ідеальним. У той же час індивід впевнений у власній неспроможності догодити іншим.

Ця модель стала основою для методики «Багатомірна шкала перфекціонізму» П. Хьюїтта і Г. Флетта, її ми і використали для визначення превалюючої в осіб юнацького віку складової перфекціонізму.

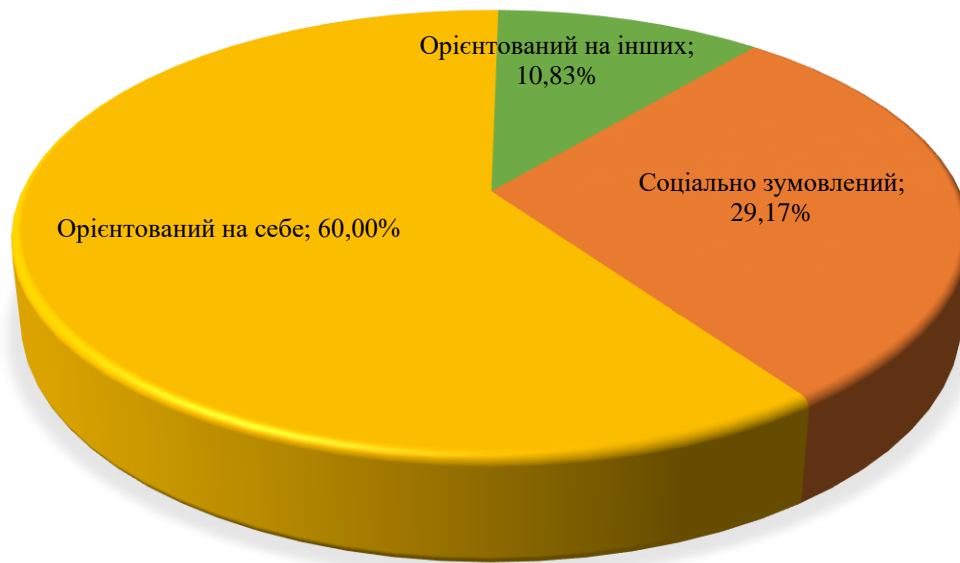

Рис. 1. Розподіл значень складових перфекціонізму досліджуваних (n=120) за опитувальником «Багатомірна шкала перфекціонізму» П. Хьюїтта та Г. Флетта

З вищенаведеного рисунку видно, що особам юнацького віку притаманний перфекціонізм, який орієнтований на себе. Тобто, їх більшою мірою можна характеризувати, як схильних пред'являти надзвичайно високі вимоги до себе, своєї діяльності та її результатів. Таким особам властиві надмірна самокритика, встановлення нереалістично високих особистісних стандартів.

Така складова перфекціонізму, як соціально зумовлений перфекціонізм, на високому рівні вираження встановлено у 29,17% досліджуваних осіб юнацького віку. Як вже зазначалося вище, перфекціонізм є особистісною рисою, яка не залежить ні від віку, статі чи освіти, тому ми можемо констатувати, що майже третина перфекціоністів стали ідеалістами через завищені до них соціальні очікування. Вимоги, які пред'являють індивідам оточуючі стосовно їх дій, думок і почуттів, здаються їм нереалістичними, надмірно завищеними, проте вони все одно прагнуть відповідати цим стандартам.

Висновок: Нами реалізована спроба теоретико-методологічного аналізування феномену «соціальних очікувань» як причини прояву перфекціонізму. Було визначено, що основним чинником, який провокує появу

перфекціоністських тенденцій є завищені очікування батьків від дитини; вказано шляхи розвитку перфекціонізму при наявності або відсутності любові з боку батьків. Встановлено, що майже третині перфекціоністів властивий соціально зумовлений перфекціонізм як превалюючий.

Література:

1. Кленіна К. В. Теоретико-методологічне аналізування змістових особливостей перфекціонізму особистості. *Інсайт: психологічні виміри суспільства: наук. журнал*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 1. С. 84-89. DOI: 10.32999/2663-970X/2019-1-13
2. Ландрева К. С. Перфекционистская самопрезентация образа «Я» в общении. Современная психология: материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Пермь, июнь 2012 г.). Пермь: Меркурий, 2012. С. 51-55.
3. Попович И.С. Социальные ожидания в теориях мотивации личности. *Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология*. 2014. Вып. 4(20). С. 53-63.
4. Попович І. С. Мотиваційний компонент соціально-психологічних очікувань. *Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць*. К., 2011, т. XIII, ч. 4. С. 290-297.
5. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в міжособистісній взаємодії малої групи. *Проблеми заг. та пед. психології*. К. 2006. Т. VIII. В. 7. С. 259–268.